

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alapkutatási és szakmódszertani periodika

XII. évf. 1. sz. 2019 TAVASZ

[H. Orlóci Edit: *Prológus a nyáron esedékes FNC-kiállításához* >>>](#)

H. Orlóci Edit: *Prológus a nyáron esedékes FNC-kiállításához*

Mi értelme van az évfordulókhoz kötött megemlékezéseknek. Ha van egyáltalán valamennyi, akkor az az, hogy hálával és kegyelettel idézzük fel szívünkbe az elődeink kivételes producióit és a hőseinket. A cirkuszkutató lehetőségei ezekhez a kimagasló teljesítményekhez képest meglehetősen korlátozottak. Thétard könyvének függelékei között található egy összeállítás: *Martyrologe du cirque*[1] – a cikkem csupán kiegészíti az ott szereplő jegyzéket, és egybeveti az Internationale Artisten Revue-ből (IAR) kigyűjtött adatokkal, illetve napjaink magyar artistavilágának, tehát a szakmának az élő emlékezetével.

Az Artistaképzőben (Balett-gimnázium) évtizedek során kialakult gyakorlat szerint a cirkusztörténet-oktatásnak már az első tanóráján sort keríték a kísérőzene fontosságának hangsúlyozására. A Strauss-melódiák népszerűségét illusztrálendő két rövid filmrészlet szoktam bejátszani. Az első egy zsonglőr-számból való,[2] a második a *Trapéz* c. film előzeteséből,[3] amelyet azt követően állítok le, hogy Tony Curtis kizuhan a hálóból – majd őszinte átéléssel (és persze melodramatikus felhanggal) közlöm, hogy „a *Kék Duna keringőre*, kérem tisztelettel, lehet cilinderekkel zsonglörködni, és lehet meghalni”.

Egy zsonglőrnek sosem kell kivennie a buzogányt vagy szivardobozt a londzsból, egy kutyaszám próbája vagy előadása nem fenyeget fatális kimenetelű támadás veszélyével, és egy bűvésznak sem kell átélnie azt a drukkot, amely az igazán komoly munkát kíséri (az én értelmezésemben: az életveszélyeset). Ismerem és becsülöm is persze a kivételesen próbaigényes és bizony kemény fizikai fájdalokkal is járó nagy teljesítményeket,[4] ám a cirkusz differentia specificája mégiscsak az, hogy a tét ténylegesen élet-halál kérdése lehet.

Thétard könyvét a korai kvázi-tudományos művek között tarthatjuk számon. Az adatközlései nagy általánosságban megbízhatónak mondhatók. Már annyira, amennyire megbízható szokott lenni az ilyesmi. Én például 100 %-ig bizonyos vagyok abban, hogy az 548. lapon szereplő fotó képaláírásában megadott dátum hibás (jómagam is rajta vagyok a képen).[5] Az artistavilág azonban jól tudja, hogy az emlékezet bizony csalóka, hogy a fényképek elkallódnak, majd előkerülnek, és végső soron nincs is túl nagy jelentősége egy-egy kisebb nagyobb tévedésnek.

A Thétard-féle *Martyrologe* jegyzékében két olyan nevet találtam, amelyeknek nyomára lehet bukkanni az Internationale Artisten Revue-ben is. Az első egy olyan közlés, amely igencsak meglepő, hiszen joggal volna feltételezhető, hogy egy Franciaországban összeállított könyv a Párizsban megtörtént eseményt illetően hitelesebben tudósít, mint a Budapesten szerkesztett újság (IAR), de az időrend tanúsága szerint mégis az utóbbinak lehet igaza. Thétard-nál az áll, hogy „Maud (Miss), trapéziste, tuée à l’Olympia de Paris (1898)”, a nyolc évvel *korábbi*, *1890-es* újságban viszont *már* szerepel, hogy az artistanő Párizsban lezuhant a trapézzal, és meghalt.[6] A másik Marcelle Randall, aki a looping áldozata lett („casse-cou automobiliste, bouclant la boucle” / "Todesschleife").[7] Az IAR-ben egy további hasonló halálos balesetről is hírt adtak a megelőző évben.[8]

Az információk begyűjtését szolgáló aprómunkának persze akkor tudnánk majd igazán hasznát venni, ha a világ különböző pontjain fellelhető mozaikok bekerülnének egy központi adatbankba. Talán egyszer annak is eljön az ideje, most aktuálisan csak egy olyan hiátusra hívnám fel a figyelmet, amelyet orvosolhat a nyári kiállítás. Néhány kedves adatközlőm[9] végigkérdezése nyomán megkockáztatom azt az állítást, hogy a szakmai köztudat nem tartja

számon, hogy a Fővárosi Nagycirkuszban valaha is történt volna halálos kimenetelű baleset.[10] A szakmai köztudat téved, mert történt. Igen, történt, még a Beketow-korszakban, és a 24 éves korában 1911. augusztus 28-án lezuhant, majd súlyos sérüléseibe másnap belehalt Edmond Roques francia flieger igazán megérdemli, hogy fejet hajtsunk előtte.[11] Nem ismerem a kiállítás szervezőinek intencióit, koncepcióját és lehetőségeit, de talán egy ilyen szomorú újságcikk másolata vagy például Beketow Mátyás búcsúlevele[12] is kiállítandó lehetne. Ez utóbbi annál is inkább, mert a köztudatba halálának téves dátuma került be az első kismonográfia közlése nyomán, ahogyan a régebbi lexikonok és kiadványok ugyanez okból a Wulff cirkusz megnyitásának évszámát is pontatlanul közölték le.[13] Az lenne persze optimális, ha a cirkuszkutatásban is léteznének olyan teamek, amelyek műhelyvitákban tudnák kikristályosítani a történeti adatok relevanciájának a súlyát. El lehetne dönteni, hogy vajon csak az épület jelenti-e magát az intézményt, hiszen 1966-1970 között a stáb tovább működött a ligeti nagyszátor műsoraival,[14] és alaposan utána lehetne járni például az igazgatók sorának is. Ha 2016-ban méltó megemlékezéssel búcsúztatták Gergely Lászlót, aki egészen rövid ideig volt a MACIVA vezetője,[15] minden bizonnyal számon kellene tartani az átmeneti időszakokra kinevezett vagy megbízott FNC-igazgatókat, de közülük mindenképpen legalább Vitáris Istvánt, aki sok évtizedes artistamunkája mellett több szezonban utazócirkuszokat is vitt. Aki chapiteau-ban és teljes felszereléssel végigcsinált már néhány szezont, az pontosan fogja érteni, hogy ez mit jelent.

[1] Henry Thétard: *La merveilleuse histoire du cirque* Julliard 1978 611-615. o.

[2] Legutóbb: <https://www.youtube.com/watch?v=MD-fXyepDTA> (0':42''-től 1':18''-ig)

[3] https://www.youtube.com/watch?v=n_tnyAeQBTc (1':22''-ig). A filmrendező „művészi” hatáskeltéséről azt is meg szoktam jegyezni a történeti hűség kedvéért: kizárt, hogy a hídon ne állt volna ott még valaki, akinek a trapéz beadása a dolga, csak hogy a szexis Gina Lollobrigida elvonta volna a figyelmet az eszmei mondanivaló lényegéről.

[4] Sosem felejtem el azt a hitetlenkedő boldogságot, amely Dittmár Lajdónak, egy másod-unokatestvérem fiának az arcára kiült, amikor életében legelőször sikerült összeszednie a 11 karikát. A véletlen folytán egyedüli szemtanúja voltam az esetnek, és ennek megfelelő büszkeséggel tölt el a nézői hozzájárulásom (szociális facilitáció).

[5] 1977 helyett 1970 (ekkor dolgoztunk a Ringlingnél). (http://epa.oszk.hu/01400/01461/00027/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2015_01_01.pdf)

[6] Internationale Artisten Revue 1890.11.10. Az is előfordult nem egyszer, hogy valamelyik előző lapszámban megjelent halálhír cáfolatát közölték helyreigazításul (pl. IAR 1910.04.10.), itt azonban erre nem került sor.

[7] Internationale Artisten Revue 1905.04.20.

[8] Mr. Morock Münchenben Beketownál lelta halálát IAR 1904.08.01.

[9] Deát Ilona, Graeser József, Karsai Antal, Komlós Sándor, Kristóf István, Schneller Perinyó.

[10] Kivétel: Komlós Sándor emlékezetében úgy él, hogy a stéhrapézos Könyöt lezuhanását követően még kiment ugyan integetni, de nem sokkal később meghalt, illetve kikerült a szakma látóköréből.

[11] Internationale Artisten Revue 1911.09.01.

[12] Megtalálható az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárában

[13] Dr. Szekeres József: *A Fővárosi Nagycirkusz története* Színháztudományi Intézet Budapest, 1966 34. és 13. o.

[14] Fekete Lajos igazgatása alatt, majd a kivételesen nagy technikai, logisztikai és szervezési feladatokat jelentő Szovjet Jégcirkusz 1969-es szezonzára a posztot Orlóczy Béla vette át.

[15] http://epa.oszk.hu/01400/01461/00039/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2018_1_03.pdf

Hus Sándor: Iskolák és mozgásművészet

Ebben a periodikában javasolható talán a tánc és a cirkusz történetének, intézményeinek szisztematikus összevetése; cikkemmel egy komoly, átfogó rendszeres és rendszerezett munka elindítására próbálnám meg rávenni a cirkuszkutatókat. Megfelelő segédletek kidolgozásával, többdimenziós ábrázolásokkal, hálózatos koordináták felállításával lehetne és kellene tanulmányozni a klasszikus/nép-/kortárcs tánc – tradicionális/szociális/újcsirkusz (orkesztika, sport, társastánc...) összefüggéseit.

Anélkül, hogy elmélyednénk a történeti okadatolásban, annyit érdemes felidézni, hogy a legelső barlangrajzok vagy az ókori leletek, de még a középkori ábrázolások is a közös ősokról tanúskodnak, amiképpen a primitív népek akrobatikus táncai is, de felidézhetjük az olyan ógörög forrásokat, melyek egyike az i.e. 5. századból táncosnőnek mondja a szaltózó zsonglőrt.[1] Ha időben és térben közelebb lépünk, már a 19. századtól kezdődően, de különösen a szocialista korszakban a szaksajtó, a reklámszövegek és egyéb kiadványok sokszor a cirkusznak a tánc és színházi elemek bevonásáról szólnak, és persze az igazi művészetté válásnak hangsúlyozásától voltak hangosak. Nincs új a nap alatt, az újcsirkusz csak másképp fogalmazza meg a régi orientációt.

A legfőbb kérdés az, hogy vajon mit tanulhatunk egymástól. Miért tanul egy artista balettot, egy balerina vagy színész akrobatikát. Hogyan változnak meg, vesznek fel új arculatot az egyes művészeti ágak és a valamilyen oknál fogva velük rokonítható alakulatok intézményi keretei. Milyen társadalmi funkciókat töltenek be a klasszikus táncok és milyen a cirkusz. Milyen kihívást jelentenek a dili- és extrém-sportok, a rekreáció különböző válfajai, amelyek sokszor „elviszik a show-t”. Ezek közül voltaképpen egyetlen kérdésnek próbálok meg itt most utánajárni sok évtizedes operaházi és másfél évtizedes artistaképzésben szerzett tapasztalattal, tehát közeli rálátással mindkét szakmára (a családi kötelekekről nem is szólva). A véletlen folytán történetesen tudom,[2] hogy közvetlenül a rendszerváltást megelőzően az Állami Artistaképző Intézet a Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztályának felügyelete alá tartozó egyedi intézmény volt. Arról nincs tudomásom, hogy a Balett Intézetet mely hivatal felügyelte akkoriban, viszont köztudott, hogy ez utóbbinak mára nem más lett a jogutódja, mint a Magyar Táncművészeti *Egyetem*, az Artistaképző pedig valamivel alább adta, hiszen az elmúlt évtizedek során csupán középfokú tanintézeti státuszt sikerült kiküzdenie magának.

Azt a feltevést kockáztatnám meg, hogy a feudalizmus korából eredő antagonizmusok mellett (a Napkirály táncakadémiája kontra vásári medvetáncoltatás és tagfintorgatás) az írásbeliség megjelenése és dominánsá válása jelenti a választóvonalat a két szakma fejlődéstörténetében. A nyitás az elméleti fogalomalkotás, vagyis a tudomány irányába valahol a felvilágosodás korában kezdődhetett, amire példa az, hogy Voltaire végső soron az általános esztétika körébe utalta Noverre írásait.[3]

Egyelőre még manapság is azt szokták mondani, hogy a táncstudomány gyermekcipőben jár: „intézményesülése és támogatottsága messze elmarad a színházstudományi, filmtudományi kutatásokétól, a Bartók és Kodály munkásságával megalapozott zenetudományról nem is beszélve.”[4] A cirkuszkutatás mindezekhez képest embrionális állapotban van. Nem véletlen, hogy ez utóbbi elméletalkotása elsősorban a kulturális antropológiára és az orális archívumokra épít. Ahhoz hasonló csodával határos szenzációnak számítana például, ha egy-egy levél előkerülne Ernst Renznek, az egyetemes cirkusztörténet egyik legkimagaslóbb egyéniségének tollából, vagy a második világháborút megelőző időszak legnagyobb magyar cirkusztulajdonosából, Donnert Bonifácából,[5] mintha előkerülne valamely Szókratész-íromány.

Az artisták körében a „Circo Radio” a fő véleményformáló médium. Az ő közösségük meglehetősen határozott értékrend szerint alakítja a vélekedéseket, náluk a legtekintélyesebb vén rókák kilétét illetően kevés kétség merül fel. A meghatározó 5-6 személy véleménye pedig egységes abban, hogy az elmúlt néhány évben a területen a tradicionális cirkusz tönkretétele zajlik, az artistaképzésben pedig a hagyományos cirkuszi ethoszt megtagadó, ilyen-olyan színházi szereplők világfájdalmas művészkedése vette át az uralmat. A növendékek technikai tudásának szintjét alacsonyra értékelik, szerintük a gyerekek idejének, energiáinak nagy részét arra áldoztatják fel, hogy kifejező vonulásokat, meneteléseket és masírozásokat tudjanak produkálni a „színpadon”.

Nekem ez a képlet az orkesztikát juttatja eszembe, a profizmus és amatőrködés határvidéke szolgál ugyanis a legtermékenyebb táptalajul a dilettantizmushoz. Egy ennél elfogadhatóbban árnyalt kép felvázolásához persze kicsit mélyebbre kell ásni. Hiba volna a giccs bélyegét ráütni Isadora Duncan (aki állítólag Pesten debütált 1902-ben) vagy a filozófus Dienes Valéria törekvéseire, munkásságára.[6] Berczik Sári iskolája nemcsak Heller Ágnes személyiségét alakította valamennyire,[7] hanem Bánfai Ágnes személyén keresztül közvetve még a 21. századi artistaképzésünkben is éreztette hatását.

Csakhogy! Bánfai Ágnes végigszenvetde a szertorna teljes dresszúráját egészen az olimpikoni szintig. A cirkuszsakma elismerését is elnyerte az alapozó akrobatika-oktatásnak egyik legkiválóbb pedagógusaként, és öröm volt vele koreográfiákat kidolgozni, mert a Berczik-iskolának köszönhetően kivételes fantáziadúsan ontotta magából az átkötő mozdulatok özönét. A leglényegesebb pedig az, hogy ő nem akarta megreformálni a szakmát, hanem alkalmazkodott hozzá igen tiszteletreméltó alázattal. Erről az intelligenciáról tanúskodnak egyébként a *Cirkuszi akrobatikában* megjelent írásai is.

A gond tehát nem a különböző új alakulatok megjelenésével van, hanem a torta felszeletelésével. Virágozzák ezer virág, ám a pénz beszél, a kutya ugat! Semmi baj nincsen, ha a MŰPA vagy a Trafó úgymond cirkuszt csinál, ha az egyre nagyobb közfigyelmet és civil támogatást elnyerő szociális cirkusz olyan szakmaidegen technikákat alkalmaz, mint a karakterépítés, stb. A kérdés az, hogy melyik büdzsé terhére teszik. Ha létezne megfelelő lobby-tevékenység, akkor az elméleti megfontolások alapján ki lehetne harcolni az artistaképzés jó útra terelését, meg például azt is, hogy a TAO-támogatásnak legalább a fele kötelező érvénnyel a cirkuszi állattartás körülményeinek fejlesztésére, illetve az utazó cirkuszok gázsistandjának az emelésére fordíttassék. E cél eléréséhez aktuálisan még a kormány jelenleg hirdetett kampánya is hátszelet biztosíthatna: *A gyermek az első!*

Tudomásul kell venni, hogy a cirkusz társadalmi funkciója visszavonhatatlanul megváltozott. Küldetése a legkisebbek, tehát az óvodás és kisiskolás gyerekek kulturális világképének megalapozását illetően felbecsülhetetlen és pótolhatatlan értéket képvisel. Minden eszközzel védendő és megőrzendő.

[1] Xenofón filozófiai és egyéb írásai Budapest Osiris 2003 13. o.

[2] http://epa.oszk.hu/01400/01461/00038/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2017_4_04.pdf

[3] A kutatók utánajárhatnak az adatnak a megfelelő levél- és irattárakban.

[4] J. G. Noverre: *Levelek a táncról és a balettekről* (fordította Benedek Marcell – a leveleket válogatta és jegyzetekkel ellátta Vályi Rózsi) „Művelt nép” Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó Budapest, 1955; ennek a könyvnek a mottója a következő: „Könyvének címe csak a táncról beszél, pedig Ön éles világot vet minden művészetre.” (Voltaire)

[5] Bolvári-Takács Gábor: *Táncosok és iskolák Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből* http://real.mtak.hu/21362/1/Tancosok_es_iskolak_konyv_vegleges_u_185337.969097.pdf

[6] Ha valaki nem tudná, mindketten analfabéták voltak.

[7] <http://orkesztika.blogspot.com/>

[8] A *Bicikliző majom* Budapest: Múlt és jövő Lap- és Könyvkiadó 1998 című könyvében esik erről szó.

H. Orlóci Edit: Cirkuszcikkek 2017

Már csak Maczák Ibolya törhetetlen lendülete viszi tovább sorozatunkat, hiszen a már megszokott országos napilapok elsorvasztásának eredményeként 2017-re a cirkusszal foglalkozó írások száma is jelentősen megcsappant. Az alábbi táblázat ábc-rendben sorolja fel a vizsgált online újságokban megjelent vonatkozó cikkek számát (Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Népszava – a Népszabadság már nem létezik):

MH	MN	NSz	Összesen
38	11	6	55

Marginalitások

Úgy tűnik, idén már az **újcirкус** sem tartozik a felkapott témák közé, mindössze egyetlen rövid cikk foglalkozik a Cirque du Soleil vendégjátékának egy előadással történő meghosszabbításával (10),* mindazonáltal a lentebb tárgyalt fesztiválok kapcsán említett események többségében is ilyen produkciók szerepelnek.

A magyar újcirkuszi társulatról készült **film** azonban két helyen is szóba kerül (4, 6), foglalkoztak továbbá a Dumbo-féle hollywoodi produkcióval (2), és Enyedi Ildikó új alkotásának kapcsán egy mellékmondatban megemlítik, hogy Békés Itala Rodolfo asszisztenseként is közreműködött valamikor (17). Egy kortárs burleszkben bohócok szerepelnek (38), a Pásztor Annáról készített filmet pedig az FNC-ben forgatták (40).

Csak érintőlegesen szerepel a **zene** azzal, hogy Barbara Weldens cirkuszban nőtt fel (34), a **képzőművészetet** pedig egyetlen tűzfalfestmény képviseli (46). A Diótörő **balett**-feldolgozásban cirkuszi elemek is megjelennek (49), akrobatikus **sportszínház**ról esik szó (42), valamint kvázi történeti adalékként arról, hogy Piros Ildikó valamikor egy hóbortos cirkuszos nőt is alakított (52), és a színházi szilveszterek előzetesének ismertetésében helyt kapott az FNC műsora is (54, 55).

Egy **irodalomtörténet**nek tekinthető cikkben a rablóból íróvá lett Karl May kapcsán esik szó a Buffalo Bill Wild West Show-ról (18), egy másik visszatekintő írás pedig arról ad hírt, hogy Raszputyin lánya cirkuszi idomárként tevékenykedett (5). Ami a szélhámoskodást illeti, egy aktuális rablóról is cikkeznek (29, 30), és kiemelik, hogy szakmai profizmusát felhasználva tört be a szűk családi körben vállalkozó ex-artista.

A népszerűséget tekintve a fesztiválok viszik el a pálmát. Vélhetőleg inkább a gyerekek igényeihez igazodik a Szamárfülfesztivál pl. a Tintaló társulat felleléptetésével (39), a Szigeten vendégszereplő Rai produkció videói mintha inkább etnográfiai show-t villantanának fel (23), de a többi eseményen az újcirkuszi kísérletek megjelenése az uralkodó: Fényfesztivál (14), Budapesti Nyári Fesztivál (24), Ördögkatlan (25), VOLT (26), Művészetek völgye (35, 36, 37). Úgy vélem, itt kell szót ejteni a Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztiválról is (50, 51, 53), mert mára már nem mondható el, hogy a tradicionális műsorszámok volnának benne a dominánsak.

Az FNC 2017-es szokásos három műsorát tekintve, az elsőről (*Cirkuszi szomszédolás*) nem jelent meg a mintánkban írás, a másodikról (*Jégbe zárt cirkuszvilág*) összesen két bekezdésnyi ismertetés szerepel (20), az utolsóból (*Csodagömb – cirkuszi nagykarácsony*) Bóta Gábor a bűvészt emelte ki, és összegzésként élvezetesnek mondta a műsort, de még ő is megállapította, hogy elég lenne a kevesebb szöveg (44). Talán ide kapcsolható a kijevei cirkusz gitáros főkájáról szóló egyetlen bekezdésnyi kis színes (9).

Voltaképpen egyszerű reklámnak tekinthetjük a következő cikkeket: a *Dima karácsonya* szereplői bemutatót tartottak az Artistaiskolában (1), házi kedvencek idomításai szerepeltek az FNC előtt (21), talán még a bűvészverseny is idetartozik (41), és 2017-ben is volt cirkuszosok

éjszakája (32, 33). Hírértékkel bír, hogy Richter József a Magyar Nemzeti Cirkusz alapítója Kossuth díjat kapott (12), kvázi-hírnek minősíteném azokat a híradásokat, amelyek különféle együttműködési megállapodásokról, egyesületekről számolnak be (13, 15).

El tudom képzelni például, amint ülnek az asztal körül, és tanakodnak a cirkuszpedagógiai programról, hogy vajon mi is lehet az a „nemzetközi közös gondolkodás” (45). Idesorolom egyelőre a Cirkuszigazgatók Egyesületét is (43), hacsak nem sikerült időközben olyan lobby-tevékenységet kifejteniük, amelynek következtében legalább 1-200 millió forintot kijártak volna a cirkuszi állattartás helyzetének javítására.

Események

A Magyar Nemzet cikket közölt a helyszín és időpont megjelölése nélkül egy nyolcfős emberpiramis lezuhanásáról, amelyben négy személy súlyosan megsérült. A kötéláncos Walenda család tagjai is benne voltak a számban (8). „A fontos az, hogy senki nem halt meg vagy lett nyomorék”, mondta a cirkusz igazgatója. Egyetérthetünk a megállapításával.

Párizsból egy elszabadult tigris lelövését jelentették (47), Bátaszéken viszont „hülyére vették gondozóikat az elszabadult zebrák... Semmiben nem esett kár, inkább vicces és szokatlan volt a szitu” (48).

A mintában szereplő második leghosszabb írásban Tompos Ádám abszurdra illő realiztikus részletezéssel adja elő a tényfeltáró tevékenységüket, melynek végső következtetését a cím és a 'lead/Kopf' úgy összegzi, hogy "Hivatalos: nem büdös a balatonalmádi cirkusz Elmentünk és körbeszagoltuk a Hungária Nagycirkuszt. Nem éreztünk semmi rendkívülit. A hatóságok sem (31).

A háború

„Győztek az állatvédők, még a külföldi fellépők állatainak fellépését sem engedélyezik Romániában” (7). Nekik győzelem, nekünk óriási vereség. Jó évtizede folyamatos csatározás folyik a két fél között, és a mi kezünkben gyakorlatilag semmilyen fegyver nincsen. Itt konkrétan az történt, hogy egy tucatnyi állat elpusztult egy tűzvészben, majd azt követte az online petíció-örület. Kérdem én: amikor fiatal *emberek* tucatjai égtek bent egy diszkóban, akkor miért nem tiltották be azt a szórakozási formát. „Az Agerpres hírügynökség szerint a világon huszonegy – köztük tizennégy európai – ország teljesen vagy részlegesen betiltotta már a vadállatok szerepeltetését a cirkuszokban” – áll a cikk végén, majd következik a drámai záróakkord: „Magyarország nincs köztük” [értsd: pedig...].

Ugyanezt a rejtett felszólítást sugalmazza maga a címe is R. Kiss Kornélia cikkének (16): „Külföldön már szigorítják a cirkuszi állattartást” – [értsd: nálunk is ezt kellene tenni]. R. Kiss egy, a mintába bekerült másik írásában (22) tesz egyértelmű tanúbizonyságot az újcirkusz melletti elkötelezettségéről. Az még elfogadható volna, hogy a szóhasználata szakmaidegen: 'backstage', 'színpad', 'civil' és 'jelmez' (nem befutó, manézs, privát és kosztüm), a baj az, hogy torz, fordított képet ad a jelenségről. Szerencsénkre az elméleti felkészületlenségét tükröződő igencsak silány mondatokat találunk nála: „előtérbe került az artistaművészet művészi vonulata”, illetve az újságírói hitelességét csorbítják az olyan momentumok, mint az, hogy a cikkét (16) közlés előtt nem olvastatta el az interjúalanyával, hiszen legalábbis a nevét minden bizonnyal korrigáltatta volna Fudi, R. Kissnél „Zsirák” György.

A Ringling csatát veszített, végleg bezár, jelentették már januárban. „A döntés hátterében az üzemeltetés magas költségei és az elefántmutatványok megszűnése óta csökkenő nézőszám áll.... A bejelentést az állatvédők örömmel üdvözlötték. Évtizedes tiltakozás után véget ért a 'vadállatok legszomorúbb show-ja' - reagált a cirkusz bezárására a PETA” (3).

Más alkalommal a közönség kikényszerítette az állatok visszavételét: „Allen Zippin, a Melha Shrine Circus vezetője szerint kénytelenek voltak visszahozni a porondra az elefántokat, a tigriseket és a kutyákat, a közönség ugyanis ezt akarja” (11). Az MTI újságírójának elfogultságát a tendenciózus szóhasználat nyomán lehet letapogatni. Nézzük azt a

tagmondatot, amelyet az online tiltakozást elindító személytől idéztek: „egyetlen cirkusznak sem kellene, hogy szüksége legyen állatokra a szórakoztatáshoz”! Objektív állásfoglalás esetén a főmondatban szerepelnie kellene, hogy ez, kérem, vélemény. Az „azt mondta” szófordulat még mindig elfogadható felvezetés volna, hiszen semleges. Nem, nemcsak mondta vagy [alaptalanul] feltételezte, hanem „elmonda”, amely kifejezés azt sugallja, hogy ez, kérem, tény.

Négy évtizedes kutatómunkával a hátam mögött a leghatározottabban állítom, hogy az állatvédők elvakultságukban jóvátehetetlen károkat okoznak. A legkoherensebb tudományos munkák egyre meggyőzőbben építik fel azt a kulturális antropológiai elméletet, amely szerint az állatprodukciók antropomorfizáló hatásai a népmesékéhez hasonló hozzájárulással szolgálnak a gyermeki én kiteljesedéséhez. A mai civilizációs körülmények között csakis a cirkuszban van lehetősége a gyerekeknek ténylegesen azonosulni a libikókázó pónikkal, borotváló elefántokkal, bicikliző majmokkal. Sajnos, egyre inkább úgy néz ki, hogy az állatvédők militáns szárnya meg fogja fosztani a gyerekeinket-unokáinkat ettől a lehetőségtől.

* A hivatkozott cikkeket a zárójelben szereplő szám alapján lehet beazonosítani, amely a lapunk előző számában (XI./4. / 2018 tél http://epa.oszk.hu/01400/01461/00042/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2018_4_03.pdf) közölte Maczák-féle segédlet sorszámozását követi.

Forrásközlemények I.

--- Dr. Siklóssy László: A magyar sport ezer éve I-III* (szemelvények 5. rész) >>>

Dr. Siklóssy László: A magyar sport ezer éve I-III* (szemelvények 5. rész)

Állathecc és akrobatavilág

Az állathecc ősrégi emberi gyengeség. – Van inkább és kevésbé megvetni való fajtája. – Állatgyűjtés a középkorban. – Nagy Lajos és Mátyás oroszlánjai. – A magyar csikós és csordapásztor állatmutatványai. – Török ökörhecc. – Nürnberg izgul a magyar bikán s aztán megeszi. – A hecc Bécsből Pestre jön. – Hogy mulatott a heccben a Peleskei Nótárius? – Townson Róbertből vegyes érzelmeket váltott ki a hecc, Hoffmansegg grófból elítélőket. – Franz Graeffler kedélyesebben fogja fel. – Magyar ökor primadonnáskodása Bécsben. – A heccaréna leltára. – Keresztesi József és József nádor a heccben. – A vég. – Comenius a kóklerekről. – Mátyás és Báthory Zsigmond szívesen látta őket. – Szigorú rendeletek ellenük a XVII. században. – Kolozsvár és Sopron kötéláncosai. – Furkát Tamás is kötéláncost ír le 1804-ben. – Schmidt Alajos műintézete Pesten a zsidóudvar mellett 1815-ben.

Dicsőségesnek kevésbé dicsőséges a sporttörténelemnek az a fejezete, amelyhez érkeztünk. A sport fogalmának megbeszélésénél volt róla szó, hogy a sport rendszerint versennyel, küzdelemmel jár, amelynek lojálisnak kell lennie, azaz egyenlő feltételekkel kell megvívnia, meg kell lenni a lehetőségnek, hogy a küzdőfelek bármelyike győzhessen. Helyes felfogás szerint az igazi vadász is csak akkor lő a vadra, ha annak meg van a lehetősége a menekülésre. Ily szemmel nézve a dolgot, művelt ember elfordul az *állatheccektől*, bár némi különbséget tesz közöttük. Bármily rossz hírek örvendjenek is manapság már a *bikaviadalok*, ennek a többezer év által szankcionált mutatványnak sportjellegét nem lehet megtagadni: bátorságot, erőt, ügyességet, ötletet kíván meg ez a küzdelem. Az érem másik oldalán van a legborzalmasabb multság: az *állatoknak egymás ellen való uszítása*. Azt szoktuk mondani, minden sport *embersport*, mert ló, kocsi, automobil, repülőgép mind az ember szolgálatában áll. Az ősi kakasviadalba,** avagy egyéb állatok egymásra uszításába azonban már nagyon nehéz belemagyarázni az ember sportját.

Az állatheccekkel mégis foglalkoznia kell a sporttörténelemnek, mert ez az ember bestiális szenvedélyeire visszamenő ősi multság összefügg az állatkedveléssel, állatidomítással, az állatoknak emberi célokra való felhasználásával, az állatoknak eleintén kuriózitásból, később tudományos céllal való gyűjtésével, tenyésztésével s a legkülönbözőbb módon való mutogatásával, végül azzal a tudatunk alatt lappangó atavisztikus üdviválgásunkkal, amellyel önmagunkat ünnepejük, mint a teremtés koronáit, az összes állatkollégáknak nemcsak legyőzőit, de büntetlen egymás ellen uszítóit.

Kissé praktikusabban nézve a dolgot, az állathecc-aréna félig cirkusz, félig állatkert volt s így kétségtelenül résztvett a különleges állatok kultuszában. Ős idők óta rendeztek efféle viadalokat, amelyeket az állatok gyűjtése előzött meg. Nagy Lajos korából értesülünk, hogy a firenzei köztársaság két oroszlánt ajándékozott a királynak, amelyeket Toldi Miklósnak kellett elhoznia. (Lásd 112. l.) Hasonló ajándékot kapott Firenzéből *Mátyás király* is. Ehhez kapcsolódik Bonfininek az az adata, hogy Mátyás király *oroszlánvadászatokat és gladiatori játékokat rendeztetett*. Csánky Dezső arra gondol, hogy az ilyesmi álarcos multság volt, én azonban alig hiszem. Amikor Ferrarában, Estei Hyppolit hazájában, samarakkal, disznókkal és bivalyokkal rendeznek versenyfutást és bikaviadalokban gyönyörködik a nép, nagyon valószínű, hogy Mátyás oroszlánvadászata sem képletesen értendő, csupán letompítandó olyképen, hogy afféle oroszlánszelídítő-kergető mutatványban voltak a királyi udvarnak része. Párducai is volt a királynak, amiről a gepárdvadászat kapcsán már szólottunk. (Lásd 132. l.)

* Budapest: Országos Testnevelési Tanács 1927-1929 – I. kötet 380-381. Oldal

** A kakasviadal még a magas kulturájú erdélyi szászoknál is dívott a XVIII. század elejéig, ameddig minden október 16-án Gallusnapot ültek, amelyre kakasviadal útján választottak királyt s egész nap fakardokkal baromfiakra vadásztak, ami végeredményben szintén csak állathecc volt (V.ö. 164. l.

--- Renz Lovarda 1879 >>>

6. sz.

Ára 6 kr.

Renz Lovarda *

Cirque Royal Belge.

Váci-körút és alkotmány utca sarkán.

Csütörtökön, 1879. szeptember 4-én, este 7 órakor.

Műsor:

1. Mr. Artiselli mint lovagló.
2. Demetrius, szabadon idomítva és elővezetve Hager J. W. úr által.
3. Avolo testvérek, a tornászok királya fellépte.
4. Neiwit Melania k.a. rendkívüli mutatványai a lovon, előre és hátra.
5. Ali arab fehér-csödör, Sanguskov herczeg méneséből, ritka szépségű, mint tüzilovat idomította és elővezeti Renz F. ur.
6. August mint a bűvészet tanára Tom Belling úr által. Kiemelendő: Egy nő eltüntetése.
7. A híres vízkirályné fellépte Miss Lurline Bostonból.
8. A négyszeres utazóiskola, lovagolja Renz Fr., Renz A., Hager J. W. és Ackermann urak a legjobban idomított 8 lóval.
9. Cooke Hubert urnak, a híres lovaglónak fellépte.
10. Gatley testvérek gymnastikai gyakorlatai.
11. Edmonds úr első fellépte szelidített elefántjaival.

5 percz szünet

12. Carneval a jégen.

Nagy kiállítási darab 3 szakaszban, újból rendezve és színre alkalmazva Renz E. igazgató által. A diszitések és felszerelvények teljesen újak. Első szakasz: 1. A fecskék elvonulása. 2. A hópelyhek tánca. 3. A tűz kialvása. 4. Madár és hamu egyveleg. Második szakasz: 5. Alarczosok. 6. Házaspár. 7. A jeges medvevezető. 8. Hölgy a szánban. 9. Iskolás gyermekek a jégen, leányok szánkákkal, kéményseprők. 10. Iskolamesterek. 11. Hógolyók. 12. A hógolyók tánca. 13. Korcsolya-négyes 12 hölgy és 12 úr által. Harmadik szakasz: Utazás korcsolyán, hó esés.

13. Mohamed, arab csödör, a magas iskolában lovagolva Loisset Emilia k.a. által.

14. A lonjumeauai póstakocsis, előadja 8 ponnyn a kis Renz Oscár.

A belépti jegyek csak azon előadásra érvényesek, a melyhez váltva lettek.

Holnap pénteken előadás.

Miss Lurline, a híres vizikirálynőnek fellépte.

Carneval a jégen.

Cooke Hubert úr a híres lovagló fellépte.

Dubani és Bim-Baschi, arab fehér-csödörök (Sanguskow herczeg méneséből) szabadon idomítva és elővezetve Renz Fr. úr által.

Az utazó-iskola, lovagolja Hager-Renz Amanda asszony, Mohr és Kismet iskola lovakon.

Albinos, Isabellacsödör, a magas iskolában lovagolva Hager J. W. úr által.

3 ugró-ló, lovagolva Hager-Renz Amanda asszony, Loisset Emilia k.a. és Constance k.a. által.

Komikus jelenet falábon, Mr. Word bohóc által.

Zeneművészek bemutatása, Lee testvérek által.

Avolo testvérek, a tornászok királya fellépte.

Jövő vasárnap 2 előadás. Kezdet 4 és 7 órakor.

Renz E. igazgató

--- Anton Koczka >>>

Auf dem Rossmarkte vor der rom. Kirche.*

Es wird gebeten, dieses Plakat genau durchzulesen und aufzubewahren.

Der Raseur im Raubtierzwinger.

Adolf Schuller, Raseur und Friseur aus Bistritz hat gewettet, den Tierbändiger im Käfig zu rasieren.

Adolf Schuller, Raseur-Gehilfe bei Herrn Gustav Graff Marktplatz, Bistritz.

Menagerie des Anton Koczka.

Sehr interessant!

4 Stück junge siebenbürger Löwen.

Eine halbe Stunde vor jeder Vorstellung spielt die eigene Musikkapelle.

Heute Donnerstag Abends halb 8 Uhr

Adolf Schuller der mutigste aller Raseur und Friseur in Bistritz hat mit dem asiatisch-afrikanischen Tierbändiger C. W. Kratochwill gewettet, dass er ihn zwischen einer ganzen Herde von Raubtieren: Wölfen, Hyänen, Bären und Hunden, rasieren und frisieren wird, und wenn diese Procedur glücklich vorüber, werden beide auf das Wohl des anwesenden Publikums einige Gläser Wein leeren.

Das geehrte Publikum wird besonders darauf aufmerksam gemacht, dass die Menagerie Koczka's das ausserordentlichste bietet, was auf dem Gebiete der Dressur wilder Raubtiere zu finden ist. Das Rasieren im Raubtier-Zwinger und alle derartigen Vorstellungen sind bei mir Original und die in anderen Menagerien gesehenen ähnlichen Vorstellungen nur Nachahmungen derselben. Es versäume daher Niemand, jetzt, bei gebotener Gelegenheit, sich diese hochinteressanten Schauspiele anzusehen.

Auftreten sämtlicher Tierbändiger und Tierbändigerinnen mit Löwen, Leoparden, Wölfen, Bären.

Die Vorstellungen werden ohne Schiesswaffe durchgeführt und ist dadurch jede Angst den p.t. Publikums ausgeschlossen.

Vorstellung bei jeder Witterung.

Heute und täglich zwei grosse Dressur-Vorstellungen 4 Uhr und halb 8 Uhr abends in der höheren Dressur wilder Raubtiere verbunden mit Haupt-Fütterung.

Preise der Plätze: I. Platz 50 kr., II. Platz 30 kr., III. Platz 20 kr., Militär vom Feldwäbel abwärts, Gensdarmerie, Finanzwächter, und Kinder unter 10 Jahren zahlen die Hälfte. Schulen in Begleitung der Herren Professoren bei Extravorstellungen ermässigte Preise.

Man beliebe diese Menagerie nicht mit anderen zu vergleichen; die genannten Tiere sind alle vorhanden und gut gehalten.

Um Zahlreichen Zuschpruch bittet achtungsvoll die Direction.

Pferde zum Schlachten werden angekauft. Wer Heu und Stroh zu verkaufen hat, beliebe sich in der Menagerie zu melden.

Die Menagerie ist von 8 Uhr morgens bis 9 Uhr abends geöffnet.

Schön ausgearbeitete Raubtierfelle – sowie lebende Affen von 15 fl. Aufwärts einzeln zu verkaufen.

Buchdruckerei C. Csallner Bistritz. 284.99.

Bélyeg általány fizetve.

* Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tár

Forrásközlemények II.

--- Eduard Wulff >>>

Der Direktor des Zirkus im Thiergarten,* **Herr Eduard Wulff**, begann im Jahre 1865 als neunjähriger Knabe unter der Leitung seines Vaters, gleichfalls ein berühmter Zirkusbesitzer, seine Fachstudien, doch trat er erst vier Jahre später in Pilsen als Kunstreiter auf und lenkte dort bald durch seine staunenswerthe Geschicklichkeit und Kühnheit die Aufmerksamkeit aller Kenner auf sich; im Zirkus seines Vaters zog er durch halb Europa und erhielt ein Engagement bei Salamonsky, während er später im Pariser Hyppodrom auftrat; wo der junge Kunstreiter – der beste Beweis seiner Fähigkeiten – 4000 Fks. Monatsgage bezog u. durch den halsbrecherischen-Brückensprung und die elegante Ausführung der gefährlichen Richard-Voltige grosse Bewunderung hervorrief. Seit 17 Jahren ist Wulff selbständiger Direktor und beschäftigt sich vornehmlich mit Pferdedressur, auf welchem Gebiete er beispiellose Resultate aufweisen kann. Er bringt für die Abrichtung der edlen Thiere ein eigenes, bewunderungswürdiges Talent mit; die Pferde, solche, die ihn zum ersten Male sehen, gehorchen seinen Weisungen fast instinktiv und zeigen für ihn die grösste Anhänglichkeit; nicht so sehr die Peitsche, als das befehlende Woert ist sein Abrichtungsmittel. Die Gesamtvorführung der 50 in Freiheit dressirten Hengste hat hier allgemeine Sensation hervorgerufen, was das täglich ausverkaufte Haus zur Genüge beweist. Sicherem Vernehmen nach soll Herr Direktor Wulff gewillt sein die Zahl der auf einmal vorzuführenden in Freiheit dressirten Hengste auf 70 zu erhöhen. Direktor Wulff ist für seine Leistungen wiederholt ausgezeichnet worden. Er ist im Besitze von vier belgischen und eines bairischen Ordens; den Letzteren erhielt er von weiland Herzog Max, dem verstorbenen Vater unserer Königin. Welch ausgezeichnete Beliebtheit sich Dirrektor Wulff selbst in den höchsten Kreisen erfreut, beweist der Umstand, dass Seine Majestät Franz Josef, Seinen Allerhöchsten Besuch während des Krönungs-Jubiläums zugesagt, es werden bereits alle Anstalten getroffen um dieser Hohen Auszeichnung gerecht zu werden.

Vor 2 Jahren feierte Direktor Wulff das 25jährige Jubiläum seiner artistischen Laufbahn, wir wunuchen diesem wackeren Manne er möge im Vollbesitze seiner Schaffungskraft die goldene Jubelfeier erleben.

St.

* Internationale Artisten Revue 1892.06.01.

--- Beketow Mátyás... >>>

Beketow Mátyás cirkuszigazgató a Dunába ugrott.*

Anyagi gondjai vagy nagyfoku idegessége miatt követte el tettét.

Csütörtökön a déli órákban a főkapitányság eltűnési osztályán megjelent *Wildmann József, a Beketow-cirkusz igazgatója*, és bejelentette, hogy *Beketow Mátyás*, az ismert fővárosi cirkuszigazgató, két nap óta eltávozott családja köréből és azóta senki sem látta. A cirkuszigazgató elmondotta a főkapitányságon, hogy a hatvanéves Beketow Mátyás kedden eltűnt bécsi lakásáról és

egy levelet hagyott hátra, amelyben megírja, hogy az életet nem bírja tovább.

A levél elkeseredett hangjából ítélve, *Beketow öngyilkossági szándékkal távozott el hazulról.*

A bejelentés nagy feltűnést keltett a főkapitányságon, mert Beketow Mátyást mindenütt ismerik, általános szeretetnek és népszerűségnek örvend. Azonnal elrendelték, hogy az eltűnt cirkuszigazgató felkutatására széleskörű nyomozás induljon. Húsz detektívet küldtek szét a városban Beketow pontos személyleírásával, átvizsgálták az utolsó két nap öngyilkosainak névjegyzékét, sorra járták a budapesti kórházakat, de

sehol sem akadtak olyan öngyilkosra, akinek személyleírása egyezett volna Beketow Mátyáséval.

A család megbízottai kimentek a Szvetenay-utcai hullaházba is, de az ismeretlen halottak között sem találták meg Beketow Mátyást.

A délutáni órákban Wildmann igazgató és Beketow Mátyás leánya ismét megjelentek a főkapitányságon, ahol újabb adatokat bocsátottak a rendőrség rendelkezésére, ezekre az adatokra támaszkodva a család annak a nézetének adott kifejezést, hogy *Beketow Mátyás minden valószínűség szerint*

a Dunába ugrott.

A főkapitányságon intézkedtek, hogy a dunamenti községek csendőrösei figyeljék a partokat, de ezzel egyidejűleg tovább folytatták a széleskörű nyomozást.

Gazdátlan kabát a hajópadon.

Az esti órákban a mohácsi csendőrös jelentette, hogy Mohácson az egyik MFTB-hajón találtak egy gazdátlan kabátot, amelynek zsebében meglelték *Beketow Mátyás cirkuszigazgató útlevelét és különféle iratait.*

Szerdán este félkilenckor indult Budapestről a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság Deák Ferenc nevű hajója, amely Budapest és Mohács között közlekedik. A hajó, amely este félkilenckor indult a fővárosból, csütörtökön délben érkezett Mohácsra. Mint megállapították,

arra a hajóra Beketow Mátyás is jegyet váltott.

A hajóval el is utazott és a kora reggeli órákban, amikor a személyzet megkezdte munkáját a fedélzeten, *az egyik padon egy gazdátlan férfikabátot találtak.* A kabát zsebében útlevel volt Beketow Mátyás cirkuszigazgató nevére kiállítva, ezenkívül több írás a cirkuszigazgató különféle okmányai és egy levél dr. *Zsigmond Antal* állatorvosnak címezve, aki Budapesten az Amerikai út 84. szám alatt lakik.

A hajón természetesen nagy izgalmat keltett a gazdátlan kabát megtalálása. Átkutatták a hajót, mindenfelé keresték a cirkuszigazgatót, de sehol nem leltek nyomára. A kapitány kihallgatta a hajó személyzetét és az utasokat, akik elmondották, hogy

este látták Beketow Mátyást a fedélzeten egy padon üldögélve.

Szép idő volt, a késő éjszakai órákig sok utas tartózkodott a fedélzeten, tehát nem tűnt fel Beketow Mátyás otléte sem. Senki sem gondolt arra, hogy az öregúr az öngyilkosság gondolatával foglalkozik, bár többen észrevették, hogy *magába mélyedve mozdulatlanul nézte a vizet.*

Mikor mindenki nyugovóra tért, akkor, úgy látszik, levetette a kabátját, letette a padra és közvetlenül a hajó lapátjai mellett levetette magát a Dunába.

A Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság igazgatóságát azonnal értesítették Mohácsról, hogy a Budapestről szerdán elindult Deák Ferenc nevű hajó *egyik utasa eltűnt, valószínűleg beugrott a Dunába.*

A *Pesti Hírlap* munkatársa érdeklődött a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Rt. központi igazgatóságánál *Beketow Mátyás* eltűnésének körülményeiről.

Az igazgatóságnál mindenben megerősítették a mohácsi csendőrörs jelentését, elmondották, hogy a hajó fedélzetén egy gazdátlan kabátban megtalálták *Beketow* cirkuszigazgató útlevelét és különböző okmányait, hozzáfűzték azonban, hogy nem lehetetlen az sem, hogy *Beketow Mátyás kiszállt a hajóról, mielőtt az Mohácsra ért volna.*

A hajózási társaságnak ez a feltételezése azonban valószínűen nem helytálló.

A mohácsi rendőrség telefonjelentése.

Az utasok és a Deák Ferenc-hajó személyzete szerint körülbelül *Harta község magasságába érhetett a hajó, amikor Beketow Mátyás végzetes elhatározására jutott és bevetette magát a Dunába.*

A Deák Ferenc-hajó kapitánya azonnal jelentette az esetet a mohácsi hatóságoknak. A mohácsi rendőrkapitányság az esti órákban telefonon felhívta a főkapitányságot és hivatalosan is értesítette *Beketow Mátyás* eltűnésének körülményeiről. Miután *Wildmann József*, a *Beketow* cirkusz igazgatója, ugyancsak jelentkezett az esti órákban a főkapitányságon és érdeklődött, hogy nincs-e hír az eltűnt *Beketow Mátyás*ról, neki is elmondották a mohácsi jelentéseket. Közölték vele, hogy

minden valószínűség szerint *Beketow Mátyás* öngyilkos lett.

Egy búcsúlevél.

A dr. Zsigmond Antal állatorvoshoz intézett búcsúlevélben *Beketow Mátyás* bejelenti az öngyilkosságát, *de csak annyit ír, hogy nem bírja tovább az életet.* Nem indokolja meg, hogy miért akar megválni az élettől.

Beketow pályafutása.

Az éjszakai órákban Budapest artistaköreiben, és mindazokon a helyeken, ahol jól ismerték *Beketow Mátyást*, futótűzként terjedt el a cirkuszigazgató öngyilkosságának a híre. *Beketow Mátyás* 25 éve él Budapesten és azóta igazgatta a keze alatt híressé vált cirkuszt, amelyet 1904-ben alapított. A cirkuszigazgató 60 éves volt; az oroszországi Orel-ben született.

Már kora ifjúságában az artistapályára vonzották hajlamai. Mint fiatal fiú Dániában és Norvégiában lépett föl különféle cirkuszokban, 35 éves korában került Budapestre. Itt az egyik cirkuszban sokáig működött és annyira megtetszett neki a magyar főváros, hogy *felvetődött benne egy cirkusz alapításának a gondolata.* Nem sokkal ezután meg is valósította terveit és 1904-ben megszervezte az immár világhírűvé vált *Beketow*-cirkuszt.

1908-ig volt a cirkusz tulajdonosa, akkor a város vette át az aréna épületét, és *ő mint bérlő* működött abban tovább 1919-ig. A kommün után a Könyöt testvérek kapták meg a cirkusz bérletét, amelyben 1924-ig működtek, *ekkor hosszas harcok után, amelyről annak idején sokat írtak a lapok, ismét Beketow lett a bérlő* és visszatért régi sikereinek színhelyére.

Az orosz származású *Beketow Mátyás* az évek folyamán Budapesten teljesen magyarrá lett és hús év óta magyar állampolgár.

Most akarta megünnepelni cirkuszigazgatói működésének negyedszázados évfordulóját és *április 7-re tűzte ki a jubiláris évad megnyitó díszelőadását.* Erre a jubileumra nagy örömmel és gonddal készült és mindent elkövetett, hogy azt minél fényesebbé és szebbé tegye. Híres külföldi artistákkal lépett összeköttetésbe, hogy megnyerje őket a jubileumi előadásokra.

Az artisták kivétel nélkül *nagy örömmel és készséggel vállalkoztak arra,* hogy *Beketownál* vendégszerepeljenek, mert hiszen alig van a világon olyan neves artista, aki nála már ne szerepelt volna.

Nem lehet bizonyosan tudni, hogy mi készítette Beketow Mátyást végzetes tettének elkövetésére. Kizáróan anyagi okok nem játszottak közre, mert a cirkuszigazgató – úgy tudják – jó anyagi viszonyok között élt. Öngyilkosságát csak egy körülmény magyarázhatja meg, hogy

Beketow Mátyás már hosszú idő óta nagyfokú idegességben szenvedett.

Beketow háromszor nősült, legutóbb *Klein Valentinát*, egy ismert német artistacsalád sarját vette feleségül. Hat gyermeke van, a legidősebb fia, *Beketow Sándor*, a németországi Boroszlóban él és valószínű, hogy ő fogja a budapesti cirkusz vezetését átvenni, noha semmi hajlamot nem érez magában a cirkuszigazgatásra és ezért is költözött Németországba. Egyik leánya Berlinben él egy *bankigazgató felesége*, másik leányát egy *tengerésztiszt* vette el, aki a világháborúban hősi halált halt, a legkisebb leánya Budapesten apja mellett élt és a cirkusz irodájában az adminisztrációt végezte.

A közismert és közszeretettben álló cirkuszigazgató tragikus halála mindenütt, ahol ismerték és szerették, őszinte nagy részvétet keltett.

* Pesti Hírlap 1928. április 6., péntek.

[--- Emlékezzünk a régiokról >>>](#)

Emlékezzünk a régiokról.*

Valamikor, az úgynevezett régi jó világban, amikor még Budapesten a humor csak akkor volt élvezhető, ha az német, vagy zsidó zsargonnyelvű volt, amikor még a magyar írók azt állították teljes komolysággal, hogy a magyar nyelv nem alkalmas sem a finom pikantériákra, sem pedig a vastagabb kostonériákra; akkor hangosak voltak a Király- és környékbéli utcák a „Zengerájoktól”, a „Karésantanoktól”, a „Bacchus-pincéktől”, az „Ujvilágtól” stb. Az Ungár Sándorok, az Édi és Biedermannok énekelték ott esténként a limonádé-ízű német nótáikat és a szentimentális magyar közönség ezek mellett volt kénytelen sírva vigadni.

Azóta nagyot fordult a világ. Már alkalmassá vált a magyar nyelv a finom kuplékra és a decensen pikáns, szellemes színpadi tréfákra, egészen új írógeneráció állott a könnyebb Múza szolgálatába és a Zengerájok helyébe léptek a Bárok és a Kafésantanokat a Kabarettek helyettesítik. A népénekeseink lassankint el-eltűnöztek, helyükbe a parkettáncosok jöttek, a lengeruhás, örökké mozgékony, pikáns kis sanzonettek helyett, a symmi-táncosnők szórakoztatják ma a mulatnivágyó aranyifjúságot. A közönség is teljesen megváltozott, hogy ne mondjam – megromlott.

Emlékezni akarok e helyen a régiokról, akik már nincsenek közöttünk, hogy a mai fiatal generációnak megmutassam azt az utat, melyet az úttörők követtek és számukra kijelöltek a boldogulás útjaul. Mert azoknak élete tele volt pályájuk iránti szeretettel és rajongással, azok egyetlen ideáljukért, a színpadért elszenvedtek minden nélkülözést, fájdalmat, némelykor talán megaláztatást is, de szentnek tartották azt a dobogót, azt a kis deszkatákolmányt, amely nekik bár sovány kenyeret, de hírt, dicsőséget, tapsot, babért, a közönség lelkesedését és elismerését jelentette.

Néhány odavetett, de lelkiismeretes vonással vonultatjuk itt fel a tőlünk már elköltözött művészeinket, hogy maradandó emléket állítsunk a jövő generáció számára.

[A továbbiakban fényképpel rövid életrajzi összefoglalás a következőkről: Schönberg R., Rück Nándor, Aalbach Jaques, Werner Móni, Friedrich Sándor, Chorini Richard, Peterdi György, Neumann Számi, Göndör Aurél,** Oroszy,** Kovács F. Sándor, Gerő József, Dr. Haas István, Pfeiffer Móric, Lax Vilmos, Baumann Károly, Könyöt Lipót**]

Írta: Békásy Jenő

* Békásy Jenő és Seidl Albert (szerk.) *Jubileumi Album 1897-1922* Kiadja a Magyarországi Artista Egyesület 25 éves fennállásának emlékére (50-59. o.)

** Az esetleges cirkusztörténeti vonatkozású neveket a következő folytatásban fogjuk közölni.

Forrásközlemények III.

--- Hungária Nagy Cirkusz >>>

Hungária Nagy Cirkusz*

Csak 3 nap! Április 20-21-22-én Kispesten, a Piac térem (Kossuth tér)

Előadások kezdete: szomb. este 7. vas. du. 4, este 7, hétfőn du. 5-kor búcsú előadás!

Emberszabású afrikai majmok Idomította és elővezeti: 2 Clarton

2 Ciáki tempó akrobaták Donnert Gizi a hajlékonyság csodája

2 Hegyessy fényzsonglőrök

Motorkerékpárral a 8 méteres bambuszon 3 Binder

2 Erlis kerékpár egyensúlyozók Kalas bűvész

5 szibériai barnamedve Idomította és elővezeti: Petrics Iván

2 Deák humoros excentrikusok 2 Caroli a cirkuszkupolában 2 Czirják ikáriai játékok

Donnert – Vidos – Ács bohócok

Felelős kiadó: Barton N. 1957. IV. 2000 – 572377 Pátria ny. Bp. F.v.: Földi Gy

* Országos Széchényi Könyvtár PKG 1951/402

Az állatszámok helyzetéről*

Az elmúlt évek során bár óriási léptekkel fejlődött a cirkuszművészet, sok szó esett azokról a hiányokról, melyek gátolják a fejlődést s megnehezítik, hogy ez a művészet igazán magas színvonalat érjen el. Ezek közé tartoznak az artisták stúdióban való szakmai oktatása, a cirkuszi nagy rekvizites attrakciók kevés száma, a csoportszámok elhanyagolása, a bohóctréfa helyzete, a vadállatszámok és lószámok hiánya. A felsorolás természetesen nem kimerítő, a problémákból csak néhányat ragadtunk ki. A továbbiakban a problémák közül is csak egyet érintünk; a vadállat és lószámok hiányát. Azt, hogy az említett számok a cirkusznak nélkülözhetetlen alkotóelemei a magyar szakemberek is világosan látták és nem múlt el nap, hogy erről az artisták és vezetők körében szó ne esett volna. Még jobban megerősítette ezt a tényt a külföldről hazatérő artistacsoportok és delegációk beszámolója, valamint a hazánkba érkező külföldi szakemberek véleménye. Ez úgy hangzott, hogy a magyar cirkuszművészet igen előkelő helyet foglal el nemzetközi viszonylatban, de a műsorokból hiányzik egy vérbeli cirkuszi szín: az állatszám.

Valóban ez volt a helyzet s ezen változtatni nem volt könnyű feladat és a közeli években sem lesz könnyebb, mert állatok vásárlására államunk nem tudott jelentős devizát biztosítani. S ezt - bárhogy is fáj - tudomásul kellett vennünk. Azt [!] is megnehezítette a dolgot, hogy Magyarországon a múltban nem voltak jelentős vadállatszámok így az államosításkor nem örököltünk állatokat az Aidán kívül. De ez a körülmény azt is jelenti, hogy nagytudású, tapasztalt idomárok sem voltak a magyar artisták között.

Az említett okoknál fogva saját - elég gyéren csöppenő - erőforrásainkra voltunk utalva. A vállalat tulajdonában lévő egy-két oroszán eredményes pároztatásával néhány év alatt két számra való állatot neveltek fel és még jó néhányat, melyeket külföldi cirkusszal más állatokra cseréltünk, vagy az Állatkerttel cseréltünk.

Így lett a Cirkusz Vállalat speciális valutája az oroszántenyésztés. Azt is meg kell mondani, hogy a munkából igen jelesen vette ki részét Szegedi Gábor. E munka azonban - természetesen - évekig tarott és csak az elmúlt év vége felé jutottunk abba a helyzetbe, hogy birtokunkban voltak azok az állatok, melyekből számokat akartunk létesíteni.

A feladat azonban a mi körülményeink között nehezebb volt, mert nemcsak az állatok voltak tanulatlanok, hanem idomárokkal sem rendelkezünk. S ahogyan elismerjük Szegedi Gábor érdemeit a tenyésztésben, úgy azt is meg kell mondani, hogy az idomító utánpótlás nevelésében nem számíthattunk rá, mert hibás szakmai féltékenységből nem volt hajlandó új embereknek átadni tudását. Csak 1955. közepén érték el, hogy Wágner [!] Károlyt betanította 4 oroszán elővezetésére. Ily módon 1955. közepén új állatokkal kezdett foglalkozni Wagner [!] Károly /oroszánokkal/ Petrics Iván medvékkel és Szegedi Géza /medvékkel/. (10. o.)

Mielőtt e számokkal foglalkoznánk Szegedi Géza medveszámával kapcsolatban még egy tapasztalatot kell megemlíteni, mégpedig azt, hogy egy állatszámnál vétkes könnyelműség az idomítókat okkal-ok nélkül cserélni. Az említett medvékkel kölyökkoruktól "csak" Szegedi Gábor, Klapka György, Schneller Jenő, Halász Anna, Takács foglalkoztak, míg végül Szegedi Gézához kerültek. Bár egyiknél sem tételezzük fel az ambíció hiányát, mégis csak az évek múltak, a szám semmit sem fejlődött, az állatok pedig kinőttek abból a korból, amikor a legeredményesebben lehet őket tanítani. Részben ezért, részben azért, mert azt is saját bőrünkön kellett megtanulni, hogy nem minden állat karaktere megfelelő az idomításra; ki kellett selejtezni a régi számból két medvét s helyettük újakat beállítani - joggal mondhatjuk, hogy Szegedi Géza is új állatokkal kezdett az elmúlt év végén.

Mi történt a téli időszak alatt? Elértük, hogy az évek óta dolgozó Aida /Kristóf elővezetés/ és a Szegedi Gábor által elővezetett oroszlánszám, valamint Misi medve /Péter Hansi idomítása/ mellett új oroszlán számot és két új medve számot kaptak cirkuszaink. Nem dolgoztak rosszul az új idomítók az elmúlt hónapok alatt, jól kihasználták az új hyppodrom nyújtotta lehetőséget. Örvendetes volt az idomítók közötti együttműködés és az, hogy szorgalmasan tanultak a nálunk járt Alfréd Kádentől és Franz Adamskytól, akik nemcsak tanácsokkal látták el, hanem gyakorlatilag is tanították őket.

Előbbre jutottunk tehát egy lépéssel, átadtunk cirkuszainknak három vadállatszámot. Úgy hisszük komoly ez az eredmény, még akkor is, ha ezek a számok még nincsenek kiforrva, ha az idomítóknak együtt kell tanulni a tanítandó állatokkal. Mert bár jól tudjuk, hogy az indokolatlan türelmetlenség csak rosszra vezet, - tennivaló a számokon belül is sok van.

A Wagner idomítású oroszlánszám egyik döntő feladata, hogy a Szegeditől április 6-án átvett 2 oroszlán /ott 7 állat is elég, itt a négy állat kevés volt/ mihamarabb bevigye a számba. A számnak komoly értékes trükkjei vannak. Szép hosszú nyújtott ugrások tűzkarikán és fejfölött, fektetés, gúla, de a mozgás még nem elég élénk. Emiatt az egész szám vontatottnak hat.

Szegedi Géza szabadon vezeti elő három medvéjét. A Zsuzsu nevű a szám fő erőssége, a két új még fiatal, de jóindulatú. A szám igen mutatós, mert játékoság és kedvesség mellett - ez a medveszámok sajátossága - már produkció trükkök is vannak. Szegedi Géza főfeladata fejlesztésben az, hogy a sokféle közösen megbeszélte ötlet alapján kombinált, bonyolultabb trükkökkel cserélje ki az egyszerű - ahogy a szakmában mondjuk "einfackt" - trükköket. A művészeti vezetés feladata, hogy bocsásson Szegedi rendelkezésére a nyár folyamán tanuló felszerelést; görkorcsolyát, rollert stb.

Petrics Iván idomítása öt medve. Az ő tanítványainál kell objektíven a legtöbb türelem, mert bocsokról van szó. Itt a játékvágy és a mozgékony nyugtalanság, megnehezíti a munkát. Ezt persze rövidesen kinövik. Ez elé a szám elé ezután magas követelményeket kell állítani, mert eddigi eredményei mellett szép hordozás, bukfenc, roládó kötélen kétláb menés és kombinált rekvizit trükkjei - már jól áll a hanstand [!] tanulás és rollerozás is. Fő-feladat, hogy a most még gitterben dolgozó számot - a fiatal állatok még nem ülnek a helyükön sokáig és türelmesen - átalakítsa szabadon elővezethetőre. Ennek érdekében a produkciós trükkök létrehozásával párhuzamosan ki kell hagyni a gitter trükköket és amint az állatok lehiggadtak, kihozni őket a szabad manézsba.

Ezek [!] a feladatokat kell a művészeti vezetésnek minden erejével támogatni és azután, ha az oroszlán- és medveszámok színvonalban is elérik a kívánt mértéket - ahogyan mennyiségileg úgy véljük elérték - fordítsa minden erejét a tervezett közös idomítás - 3 oroszlán, 3 medve, 2 gepárd - létrehozására.

E kérdés - mellett témának választottunk - másik oldala a lószámok helyzetének vizsgálata. Ugyanolyan hiány volt -és van- bizonyos műfajú lószámokban, mint vadállatszámokban, de ugyanolyan korlátja e fejlesztésnek, hogy ezek a nagy manézszt igénylő számok csak a nagy cirkuszokban léphetnek fel.

A lószámoknál hamar érünk a végére. Ifj. Donnert János 8 tarka dupla ponyva szabadidomítása, az általa bemutatott kettős iskolalovaglás és legújabb idomítása Tallér karikák között végzett freiheitje, a karikákon bemutatott ügetés, vágta és ugratás. Szőke Éva iskolalovaglása és az általa betanított freiheit és barrier ugratás a Csaba nevű lóval. Íme, máris végére értünk a sornak, hiszen a Piccard csoport produkcióját véleményünk szerint nem a lovak, hanem az akrobatika alapján kell értékelni. A két iskola-lószám - Donnerték és Szőke - már mennyiségileg elegendő ebből a műfajból, tekintetve [!] véve az ország és a cirkuszterület adottságait, de színvonalában még sok javítani, csiszolni való van a számokon.

Úgy hisszük, hogy ezt hamarosan el is éri, mert az iskolalovas artistákban nagy a szorgalom és a türelmes, odaadó próbálás meghozza a kívánt eredményt. Az iskola-lószámok terén az a

művészeti vezetés feladata -véleményünk szerint- hogy régen nem látott, elhanyagolt, elfelejtett zsánerokat hívjon újra életre /a lehetőségeket figyelembe [!] tartva/ például hosszúszáron földről, vagy kétkerekű kocsiról hajtott iskolalovakat. Ennek az elvnek - az elfelejtett zsánerok felújításának - alapján feltétlenül örömmel kell üdvözölni az ifj. Donnert János által Tallér és Szőke Éva által idomított Csaba produkcióját. Természetesen nem állíthatjuk, hogy attrakciók születtek, de az bizonyos, hogy hasznosak és új szint jelentenek a műsorban, a mindkét számban szépen megoldott ugratások méltán aratnak szép sikert. Ezen túlmenően a cirkuszok kis nézői, a gyerekek - s ki tagadná, hogy közöttük sikert aratni fontos feladat - örülnek majd a kedvesen, játékosan elővezetett számoknak. A Donnert idomítású freiheitről azonban már minden bizonnyal elmondhatjuk, hogy igen mutatós cirkuszi attrakció, már nemcsak a lovak alkata és színe miatt - ami szerencsés tényező - hanem a bemutatott trükkök színvonala alapján is. Egészen komolyan értékelendő a pisznin járás, az együttes fejáttetés, a fektetés, amit még szebbé tesz a kör közepén a lovassal együtt lefekvő szürke ló és a jól megválasztott zene. Az egész szám egységes, fegyelmezett és igen látványos. (12.o.)

Ifj. Donnert János ez évben bemutatott számaival - melyeket már megelőztek a számoló, kérdésekre válaszoló és hintázó lovak számai - megerősítette azt a reményt, hogy a cirkuszi idomítás komoly szakembere lesz, fiatal kora is biztosíték erre. Meg kell azt is említeni - és ezzel úgy véljük régi mulasztást pótolunk - hogy ifj. Donnert János példásan működött a lótenyésztés terén is. Elsősorban az ő érdeme, hogy a 4 lóval induló tarka freiheit ma már 8 lóval szerepel s miután már 3 tarka csikó áll az istállóban, jövőre 10-es és azt követően 12-es lesz a szám.

A lószámok mennyisége azonban - mint előljáróban megjegyeztük - az iskola lovak kivételével, nem elég. Úgy hisszük helyes lenne, ha a művészeti vezetés - figyelembe véve a cirkuszi igényt, belföldön és külföldi szerepléseknél - még egy nagylétszámú /12 ló/ szép alkatú és színekből álló freiheit számot létesítene. Tudomásunk szerint erre a vállalatnak már az elmúlt évben volt gazdasági alapja, de ismeretlen okok miatt e nagyfontosságú kérdés elsikkadt. Ezen túl - figyelembevéve az egész vállalat gazdasági alapját és egyéb lehetőségeket - foglalkozni kellene kozák-csoport létrehozásával is.

Befejezve e témakör távolról sem kimerítő áttekintését bátran kimondhatjuk, hogy a vadállat és lószámok létrehozása és fejlesztése terén, ha nem is minden részletben kielégítő, de szép eredmények születtek. Ezért elismerés illeti az idomárokat és vezetőket, akik e munkában közreműködtek. Azt is meg kell mondani, hogy színvonalban további gyors fejlődést várunk, mert az idomároknak ezzel is be kell bizonyítani, hogy érzik az állam gondoskodását, ami lehetővé tette - és alig várjuk, hogy így legyen fokozatosan minden artistánál - hogy állatot, rekvizitot és kosztümöt a vállalat bocsájt rendelkezésünkre.

Bízunk benne, hogy így lesz a magyar cirkuszművészet fejlődése és a cirkuszkedvelő közönség mind magasabb fokon való kielégítése érdekében.

* Porond 1956 május 1.

[--- \[Vezetői névsorok\]>>>](#)

[Vezetői névsorok]*

A Központosított Vállalat igazgatóinak névsora 1949-1970

1950-1952	Vidéki Népszórakoztató Vállalat	Simonyi Frigyes
1953-1954	Vidéki Népszórakoztató Vállalat	Osváth István
1954-1955	Országos Cirkuszvállalat	Erdős Gusztáv
1955-1956	Országos Cirkuszvállalat	Környei János
1956-1961	Magyar Cirkusz és Varieté	Balogh [!] László
1961-1965	Magyar Cirkusz és Varieté	Budai Imre
1965	Magyar Cirkusz és Varieté miniszteri biztos	Dr. Blahó Pál
1965-	Magyar Cirkusz és Varieté	Margitta Gábor

A Fővárosi Nagycirkusz igazgatóinak névsora

1949-1954	Barton Nándor
1954-1955	Osváth István
1956-1957	Barton Nándor
1957. ideiglenes megb.	Feldman László és Heitz György
1957-1969	Fekete Lajos

A Magyar Cirkusz és Varieté jelenlegi vezetőinek névsora

Igazgató	Margitta Gábor
Főkönyvelő	Miskoltzy Gyula
Művészeti vezető	Karády Béla
Cirkuszművészeti osztályvezető	Heitz György
Nemzetközi osztályvezető	Landes Kurt
Műszaki főfelügyelő	Baranyi László
Számviteli osztályvezető	Dr. Vas József
Pénzügyi osztályvezető	Nagy Pál
Személyzeti vezető	Rigó János
Telepvezető	Kertész Ferenc
Üzemgazdasági osztályvezető	Négyesi Lajosné
Fővárosi Nagycirkusz igazgató	Eötvös Gáborné
Társulatvezető-igazgató	Fekete Lajos
Társulatvezető-igazgató	Kiss Béla
Kamara Varieté – igazgató	Barlanghy István
Párttitkár	Négyesi Lajosné
Szakszervezeti elnök	Gács Rezső
Szakszervezeti titkár	Gere Györgyné

Szakszervezeti mozgalomban résztvevő vezetőségi tagok névsora 1947-1970

Ács Sándor	Gács Rezső	Pataki Ferenc
Baranyi László	Gazdag János	Péntek József
Baross Imre	Gecső György	Piffkó Gyula
Berecz Mihály	Gellért Ferenc	Réti Piroska
Boór István	Gere Györgyné	Racsmányi Lajos
Boros Kálmán	Gervai Imre	Sajtos István
Bölcskei Ferenc	Hegyessi Emil	Sajtos János

Czirják János	Heinfarth József	Scheilinger József
Dániel Béla	Hegedűs Rudolf	Simonyi Frigyes
Delikát Gábor	Horváth István	Stella Gyula
Dindorfer József	Jovin Márton	Szabó Kálmán
Dindorfer Józsefné	Juhász Ferenc	Szász József
Domonkos Zoltán	Karsai Antal	Székely József
Drumár Béla	Kátai Mórné	Szögi János
Drumár Béláné	Klassohn Géza	Tolnai László
Dunai Imre	Környei János	Tóth Éva
Endrődi Ferencné	Lukács Ferdinánd	Tschernach Frigyes
Eötvös Gáborné	Négyesi László	Dr. Vas József
Faragó Józsefné	Mikó Pál	Weisz Nándorné
Feldman László	Ócsay Gábor	Ifj. Weisz Nándor
Friedrich Dezső	Orlóczy Béla	Vitkovits József

* *A PORONDON... a magyar artistaművészet 25 éve* A Magyar Cirkusz és Varieté Igazgatósága, Párt és Szakszervezete kiadványa (1969. novemberében meghirdetett pályázatára érkezett pályaművekből) 66-68. o.